

LBRIS

We know
books

Silviu-Teofil Medeşan

FORMA URMEAZĂ SITUAȚIEI
ORAȘUL CONTEMPORAN ANTICIPAT DE SITUAȚIONIȘTI

PREFAȚĂ • GABRIEL TROC

EDITURA **OZALID**

BUCUREȘTI • 2020

CUPRINS

9	REZUMAT ÎN LIMBA ENGLEZĂ
17	PREFAȚĂ
25	INTRODUCERE
33	PARTEA I
35	1 JOCL PERMANENT
41	2 DETURNAREA ELEMENTELOR ESTETICE PREFABRICATE
47	3 PSIHOGEOGRAFIA
51	4 DERIVA
55	5 ARHITECTURA SITUAȚIONISTĂ
63	6 URBANISMUL UNITAR
67	7 COMPORTAMENTUL EXPERIMENTAL
71	8 CONSTRUIREA DE SITUAȚII
77	9 CADRUL SITUAȚIONIST
85	CONCLUZII
87	PARTEA A II-A
89	10 PROIECTUL „LA TERENURI • SPAȚIU COMUN ÎN MĂNĂȘTUR”
91	INTRODUCERE
93	DERIVĂ ÎN MĂNĂȘTUR
94	PRIMELE DERIVE
95	TRASEE ALTERNATIVE
97	DERIVA CA INSTRUMENT
98	EXPERIENȚA EUROPEANĂ
100	SPAȚIUL COMUN
101	ÎNCEPUTUL „LA TERENURI”
101	ECHIPA
110	ACTIVITĂȚI
110	DEPĂȘIREA SPECTACOLULUI
111	DISOLUȚIA VERNISAJULUI
114	EXTINDEREA
117	A CINEMA DACIA
118	PROCES CULTURAL LOCAL
120	B GRĂDINA GRĂDINILOR
122	PRIVAT-COMUN

- 123 GRĂDINA – SPAȚIU COMUN
- 124 **C** ȘCOALA DIN CARTIER
- 125 PLAY MĂNĂȘTUR
- 128 ATELIERELE „LEARNING FROM MĂNĂȘTUR”
- 128 DEPĂȘIREA PRACTICII
- 130 PARCUL EXISTENT
- 131 PARCUL PROPUS
- 131 FORMA SITUATIONISTĂ
- 134 URBANISMUL UNITAR AL PARCULUI
- 144 CONCLUZII PRELIMINARE ALE STUDIULUI DE CAZ „LA TERENURI”
- 149 **11 ALTE STUDII DE CAZ**
- 151 „PARCUL EST” • SOS LACURILE GHEORGHENI, PLANWERK ȘI ASOCIAȚIA STUDENȚILOR ARHITECȚI • 2013-PREZENT, CLUJ-NAPOCA
- 160 ACȚIUNI PE SOMES • 2015 • CLUJ-NAPOCA
- 164 CONCLUZII STUDII DE CAZ „PARCUL EST” ȘI ACȚIUNI PE SOMES
- 167 **PARTEA A III-A**
- 169 **12 DETURNAREA SPECTACOLULUI**
- 173 SITUAȚII FRAGMENTATE
- 173 REUNIFICARE ÎN REȚEA
- 173 SPAȚIILE COMUNE
- 174 INSTIGATORII, UTILIZATORII ȘI SPECTATORII SCHIMBĂ SOCIETATEA
- 174 DEPĂȘIREA CREAȚIEI DE ARHITECTURI/FORME
- 175 CONCEPTE DE LUCRU
- 176 UTOPIE EXPERIMENTALĂ IMPROBABILĂ?
- 178 CREATIVITATE COLECTIVĂ
- 181 **13 ÎNTRE TEORIE ȘI EXPERIMENT**
- 184 CE ADUCE ÎN PLUS PERSPECTIVA SITUATIONISTĂ ASUPRA EXPERIMENTELOR CONTEMPORANE DIN SPAȚIUL PUBLIC?
- 184 CARE ESTE APORTUL CĂRȚII?
- 189 **BIBLIOGRAFIE**
- 197 **LISTA ȘI SURSELE ILUSTRĂȚIILOR**
- 201 **PARTEA A IV-A**
- 202 THE MOST DANGEROUS GAME • THE SITUATIONIST INTERNATIONAL EN ROUTE FOR MAY '68
- 232 LA TERENURI • SPAȚIU COMUN ÎN MĂNĂȘTUR
- 322 WORKSHOP EXYZT
- 324 PARCUL EST
- 336 ACȚIUNI PE SOMES

INTRODUCERE

Textul acestei lucrări are ca bază cercetarea pe care am elaborat-o în perioada 2014-2017 în cadrul studiilor doctorale de la Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Facultatea de Arhitectură și Urbanism, sub îndrumarea doamnei prof. dr. arh. Dana Vais. Am dorit să dezvoltăm o lucrare care tratează, în paralel, cercetarea teoretică și acțiunea directă în teren. Tema propusă este repunerea în discuție a teoriilor grupării Internaționala Situaționistă (IS) și contextualizarea lor în practicile contemporane de intervenție urbană alternativă. Chiar dacă protagoniștii experimentelor contemporane nu își asumă direct moștenirea practicilor situaționiste, *dérive*-ul, deturnarea sau alte metode teoretizate de membrii acestei grupări avangardiste pot deveni concepte care analizează, ordonează și cuantifică transformările sau consecințele acestor practici. Aceste teorii, ale unei avangarde a secolului XX, oferă un cadru sau o perspectivă din care putem privi anumite fenomene care iau naștere lângă noi, chiar în acest moment. Așadar, întrebările de la care pornește cercetarea sunt: Ce relevanță au teoriile situaționiste pentru aceste fenomene și practici contemporane? Cum pot fi privite aceste experimente folosind lentila situaționistă? Ce aduce în plus această poziție de lectură?

În acest demers apare întrebarea legitimității folosirii situaționismului pentru interpretarea acestor experimente. În primul rând, dorim să situăm această interpretare în contextul criticii și teoriei de arhitectură din România. Există prea puține încercări teoretice de a situa critic experimentele în spațiul public. Nu există un aparat critic de teorie de arhitectură bine pus la punct, care să analizeze, să interpreteze și să cuantifice aceste acțiuni, într-un domeniu strict bazat pe comandă și pe relația arhitect – beneficiar privat. Există un interes „sub-cultural” (în sensul de *underground*) de reevaluare a spațiului public și a practicii de arhitectură, aflată încă la început: vezi seria „Urban Report” (*Zeppelin*), seria de interviuri „Entropie și implicare civică”, coordonată de Livia-Andreea Ivanovici (*Arhitext*), *cARTier, intervenții periferice*, coordonată de autorul acestei lucrări și de Laura Panait (Editura Idea Design & Print) sau publicații ale unor proiecte inițiate de diverși actori urbani: StudioBASAR, Fundația Komunitas, Fundația AltArt, de-a arhitectura, Centrul pentru Comunitatea Tei etc. Nu putem spune că există un interes generalizat pentru probleme de activism urban care afectează întreaga societate, în viața ei de zi cu zi. În acest context al relativei lipse de sistematizare a „citirii” acestor fenomene noi în domeniul arhitecturii și urbanismului românesc, este necesară găsirea unor puncte de sprijin care să vină în ajutorul practicilor și în modul lor de interpretare și arhivare. Un „cadru situaționist” ar oferi o bază teoretică menită să încadreze aceste practici. Conceptele situaționiste pot analiza perfect ceea ce se întâmplă pe malul Someșului sau în zona „La Terenuri”, chiar dacă

este doar una dintre posibilele abordări. Vedem acest demers ca un început de constituire a unui aparat critic care pornește de la teoria situaționistă, dar, în același timp, prin acumularea experienței din practică și adaptări constante la contextul temporal și local, ajunge să aibă mutații și să devină de sine stătător.

În al doilea rând, credem că situaționismul a avut un impact considerabil asupra arhitecturii, încă de la apariția acestuia, iar unii termeni s-au contopit în limbajul folosit de aceste proiecte-experiment. Vom discuta acest lucru pe larg în capitolele următoare. Impactul pe care l-a avut situaționismul asupra arhitecturii și asupra practicii de arhitectură poate fi analizat și din perspectiva faptului că a încercat (poate chiar a reușit, într-o oarecare măsură) să le transforme: „Chiar dacă arta iconoclastică și rebelă nu a putut schimba lumea, ea a schimbat, cu siguranță, arta”⁴. Trebuie precizat însă că arhitectura este o „victimă colaterală” în proiectul de disoluție al artei. Urbanismul unitar promovează o unificare progresivă a tuturor mijloacelor din artă și tehnologie, discipline care se vor suprapune tot mai mult, până dispar total. Referindu-se la legătura dintre artă și arhitectură în experimente urbane contemporane, criticul de arhitectură Dana Vais observa că „artiștii se focusează foarte mult pe spațiul urban, în timp ce arhitecții acționează câteodată ca artiști”⁵ și că în aceste suprapuneri ale celor două discipline este mai importantă „înțelegerea dincolo de estetică a artei în sine – capacitatea artei de a-și extinde domeniul de aplicare și mijloacele, de a intra și în spații care erau în mod convențional atribuite disciplinei arhitecturii sau urbanismului”⁶.

Atacul situaționiștilor la arhitectura modernistă și funcționalism poate fi citit și ca un atac la Arhitectură cu A mare. Mesajul „Depassement de l’art”, gândit de Guy Debord,⁷ e un îndemn la asediarea constantă a *culturii* și *artei* abstractizate și încifrate, care pretinde că își are originea în societate, dar a ajuns să fie total deconectată de aceasta. Arhitectul Jeremy Till face o analiză intransigentă a modului cum abstractul și specializarea disciplinelor au reușit să scoată din ecuația practicii de arhitectură utilizatorul final și oferă piste asupra modului cum arhitectura poate să se întoarcă la social și la materializarea dorințelor utilizatorilor prin participare și, în același timp, să se autodepășească⁸. Unul dintre scopurile acestei lucrări este urmărirea modului în care conceptele „cadrului situaționist” au evoluat în timp, influențând evoluția practicii de arhitectură.

4 Steiner, J. (2007). „Night flight – the avant-garde urge toward action, destruction and terror”. In S. Zweifel, J. Steiner, H. Stahlhut (ed.), *In girum imus nocte et consumimur igni – the Situationist International (1957-1972)*. Zurich: JRP|Ringier, p. 71.

5 Vais, D. (2010). „Secondary agency: learning from Boris Groys”. In F. Kossak, D. Petrescu, T. Schneider, R. Tysczuk, S. Walker (ed.), *Agency: Working with Uncertain Architectures*. Londra: Routledge, p. 48.

6 Ibid.

7 Guy Debord (1931-1994) este figura centrală a mișcării Internaționala Situaționistă și autorul cărții *Societatea spectacolului* (1967) – o critică dură a societății capitaliste.

8 Till J. (2005). „The negotiation of hope”. In J. Till, D. Petrescu, P. Blundell-Jones (ed.), *Architecture and participation*, London: Routledge, p. 27.

Din punct de vedere bibliografic, această lucrare se bazează, în primul rând, pe studiul literaturii situaționiste originale, apărută în textele care acompaniau în primă instanță mișcările precursore: Internaționala Letristă (1952-1957) și CoBrA (fondată în 1948 – revista *Potlatch*) și, ulterior, în textele revistei omonime mișcării: *Bulletin central des sections de l'Internationale Situationniste*⁹, publicată între anii 1958-1969. Datorită sincronismului mișcărilor de avangardă ale secolului XX, literatura originală situaționistă se regăsește și în texte din revista suprarealistă *Les Lèvres Nues* (1954-1958) sau în alte broșuri și publicații. De asemenea, am considerat ca sursă primară și publicații independente ale membrilor mișcării: Guy Debord, Asger Jorn, Constant Nieuwenhuys.

În al doilea rând, bibliografia cuprinde texte despre situaționism preluate din antologii sau cataloage ale expozițiilor despre situaționism: Sadler, Stamp, McDonough, Gielen, Jappe, Careri, Foster etc. În al treilea rând, bibliografia lucrării se completează și cu texte care nu fac referințe directe la situaționism, dar am considerat că ele sunt derivate sau amintesc de ideile situaționiștilor: Lefebvre, Petrescu, Till, Sennet, De Cauter, Harvey etc.

Logica din spatele acestei strategii urmărește să identifice care sunt conceptele originale, cum se raportează la ele cei din interiorul mișcării, cum sunt interpretate ele de exterior (autori contemporani cu IS sau ulteriori) și cum au evoluat ele în timp – prin reinterpretare sau alterare prin practică: studiile de caz. Alterarea prin practică este un aspect important al strategiei, pentru că autorul acestei lucrări ia ca valabile conceptele situaționiste originale și încearcă să le verifice prin experimente proprii în spațiul public. Deci, pe lângă referințele menționate mai sus, multe din afirmațiile autorului sunt empirice, bazate pe experiențe anterioare lecturii literaturii situaționiste, sau sunt idei rezultate din confruntarea teoriei situaționiste cu experimentele autorului. E de menționat că aceste experimente sunt precursore ale descoperirii literaturii situaționiste, iar acest text constă în oferirea unei modalități de citire a acestor fenomene. Bineînțeles, dincolo de acest moment de descoperire a literaturii, experimentul devine influențat direct de teoria situaționistă, iar ideile din această lucrare devin influențate, la rândul lor, de teoria verificată în practică.

Ceea ce încercăm să realizăm este construirea unui cadru de „citire” a proiectelor-experiment, prin studierea literaturii cu referințe directe sau indirecte la situaționism. În urma acestei lecturări, vom concluziona care sunt similitudinile și diferențele între ceea ce situaționiștii au teoretizat și practica actuală, cum se raportează această practică la societate și care sunt influențele ei.

Apărută în Europa la mijlocul anilor '50, mișcarea de avangardă Internaționala Situaționistă s-a construit ca o critică a organizării orașului funcționalist. În opinia situaționiștilor, urbanismul raționalist al perioadei postbelice, promovat de Charta de la Atena și al cărui reprezentant era Le Corbusier, se îndepărta de uman, fetișizând mașina ca metaforă a organizării vieții omului modern. În opinia lui Guy Debord, principalul reprezentant al mișcării, arhitectii și urbanisții funcționaliști ignoră complet socialul, pe care arhitectura ar trebui

să-l aibă drept catalizator central, și se lasă fascinați de tehnologie, promovând o estetică dezumaniza(n)tă a lumii.

Revendicându-se de la mișcări precum Suprarealismul și Dadaismul secolului XX, situaționiștii construiesc o nouă viziune despre urbanism – urbanismul unitar –, stabilind elemente noi în teoria funcționalistă despre oraș: de la suprarealiști moștenesc conceptul „dorinței”, introducându-l ca element central în teoria lor despre joaca urbană, iar de la dadaști împrumută tehnicile prin care acest urbanism unitar imaginat se poate concretiza: deturnarea formelor estetice prefabricate și *dérive*-ul. Corolarul concepțiilor situaționiste este construirea de situații care, în opinia lor, reprezintă întâlnirea urbanismului unitar cu comportamentul experimental al „trăitorilor” orașului, și nu al „locuitorilor” lui. Debord face această distincție când teoretizează conceptul de „societate a spectacolului”, subliniind necesitatea ca locuitorii unui oraș să treacă de la rolul pasiv pe care îl au în evoluția orașului modern la o contribuție activă în „revoluționarea” acestuia și a modului de viață tradițional, pe aceștia din urmă numindu-i „trăitori”¹⁰. Urbanismul unitar este definit ca fuziunea „tuturor artelor și tehnicilor pentru construirea integrală a unui mediu legat dinamic de experimente comportamentale”¹¹. Cu alte cuvinte, în viziunea situaționiștilor, urbanismul este nivelul ultim la care „arta integrală” se poate materializa. Ei visează la dispariția granițelor dintre diferitele discipline ale artei, scopul tuturor activităților umane convergând înspre construirea de situații. În viziunea lor, într-o societate complet transformată nu vor mai exista artiști, ci doar situaționiști, nu vor mai exista opere de artă, ci situații și așa mai departe, până când termenul în sine se va dizolva total în vocabular.

Au trecut mai bine de 50 de ani de când ideile situaționiste au început să se cristalizeze, timp în care conceptele inițiale au fost adaptate și au reacționat la evenimentele istoriei. Interesul pentru Internaționala Situaționistă a avut o relansare în anii '90, odată cu dispariția tragică a lui Guy Debord, iar astăzi, stârnirea spiritului protestatar face referiri directe la mișcările studenților din mai '68 sau la teoriile puse în practică de situaționiști.

Abandonarea strategiei de dezvoltare a orașelor bazată pe producție industrială (anii '70-'80 ai secolului XX) și favorizarea strategiilor urbane bazate pe producție și consum cultural din anii 1990-2000¹² au creat un context favorabil inițiativelor individuale, de jos în sus, care profită de spațiile imense lăsate în urma dezindustrializării și de vidurile sistemului economic capitalist. Astfel, utopiile situaționiste par a prinde viață într-un capitalism matur, dar care își dovedește tot mai mult defectele. Orientarea evoluției urbane după fluxurile capitalului nu pare a fi singura soluție posibilă. Alternative iau naștere sporadic, crescând punctual și conectându-se la rețele

10 Debord, G. (1989). „Rapport sur la construction des situations et sur les conditions de l'organisation et de l'action de la tendance situationniste internationale”. *Inter*, (44), p. IX.

11 Ibid.

12 Reijndorp, A. (2013). *Cultural Generators*. In P. Oswalt, K. Overmeyer, P. Misselwitz (ed.), *Urban Catalyst: The power of temporary use*. Berlin: Dom Publishers, pp. 132-137.

internationale, părand să materializeze (cel puțin metaforic vorbind) filigranul Noului Babilon imaginat de Constant¹³.

Contextul actual al popularizării rețelelor sociale favorizează crearea unui spirit critic reactiv politic, această temă fiind centrală în teoria societății spectacolului. Debord insistă asupra necesității implicării active a locuitorilor în viața de zi cu zi a orașului și pe asumarea de către aceștia a spațiului public. În acest sens, unele inițiative actuale folosesc cu succes rețelele online pentru a ajunge la o masă critică, aceasta exercitând presiune asupra unor decizii politice. Se vorbește tot mai mult despre o urbanitate digitală¹⁴, în care aportul utilizatorilor influențează decisiv spațiul fizic. Extrapolând, am putea spune că forma propusă de arhitect devine mult mai maleabilă și, cu ajutorul tehnologiei, se adaptează mai rapid situațiilor reale din teren, creând o variantă contemporană de democrație directă. În acest context, teoriile situaționiste care privesc forma, arhitectura și orașul prind tot mai multă credibilitate, iar tezele lui Debord și metodele situaționiste par a fi reluate, testate și adaptate contemporanului. Propunem prin această lucrare reevaluarea practicilor actuale din prisma teoriilor situaționiste, încercând să le identificăm și să le analizăm în contextul orașului contemporan.

Titlul acestei lucrări reia mottoul modernist „Form follows function”¹⁵ și îl deturneză în cheie situaționistă, invitând la chestionarea mutației pe care o suferă „funcțiunea” atunci când aceasta este determinată și exercitată de factorul uman și social pe care arhitectura și urbanismul le înglobează. Cu alte cuvinte, se mută accentul de la mișcarea mecanică a mașinii – de care erau atât de atașați moderniștii – pe „situația” din viața de zi cu zi, ca motor de creare a formei arhitecturale și urbane. Situația înlocuiește funcțiunea și determină forma, încercând, în spiritul reducerii la absurd, să rescrie traseul dictonului modernist. Tema este adusă în actualitate odată cu repunerea în discuție a modului de viață contemporan de către diferite grupuri de arhitecți și urbaniști care, prin proiecte interdisciplinare, experimentează metode alternative de planificare urbană și noi moduri de a crea arhitectură și urbanism, apelând tocmai la fuziunea diferitelor activități umane. Astfel, teoriile situaționiste despre oraș revin ca referință constantă (asumată sau nu) în inițiative care încearcă să activeze participarea, caută noi preocupări pentru omul complet urbanizat sau activează zone uitate în dinamica fluxurilor lumii actuale.

Credem că e foarte important ca astfel de inițiative experimentale practice să fie privite dintr-un punct de vedere teoretic și, în același timp, că teoretizarea lor poate fi îmbunătățită empiric, prin experiment. Astfel, acest studiu este împărțit egal între implicarea activă în proiecte de acțiune în spațiu public și, respectiv,

13 Constant Anton Nieuwenhuys este artist, membru al grupării IS până în 1960. Este cunoscut, mai ales, pentru conceperea Noului Babilon – proiect pentru un oraș utopic, inspirat de urbanismul unitar, constând într-o rețea de fluxuri conectate global și locuit de „homo ludens” (n.n.).

14 Oswald P., Overmeyer K., Misselwitz P. (2013). *Urban Catalyst. The Power of Temporary Use*, P. Oswald, K. Overmeyer, P. Misselwitz (ed.). Berlin: Dom Publishers.

15 „Forma urmează funcțiunii” în Sullivan, L. H. (1896). *The Tall Office Building Artistically Considered*. *Lippincott's Magazine*, pp. 403-409,

sistemizarea unui discurs bazat pe analiza și evaluarea impactului lor asupra arhitecturii, urbanismului și modului de viață al „trăitorilor” orașului contemporan.

Având ca bază o cercetare de arhitectură, am dorit să dezvoltăm o lucrare care tratează, în paralel, cercetarea teoretică și acțiunea directă în teren, urmărind ceea ce Jeremy Till numește „cunoașterea din interior”: „Pentru a permite participarea transformativă, cunoașterea de arhitectură nu trebuie să fie aplicată ca o abstracție din afară, ci dezvoltată din contextul situației date”¹⁶.

Inițial, am studiat literatura originală publicată în revistele *Internationale Situationniste*, *Potlatch*, *Les Lèvres Nues* și în lucrările diferiților autori care au făcut parte din mișcarea IS. În prima parte a textului am extras și analizat aceste concepte, urmărind construirea unui cadru situaționist. Pentru vizualizarea acestui cadru, am ales să folosim diagrama publicată în 1958 de *Internationale Situationniste* în foaia volantă „Noul Teatru de Operațiuni în Cultură”, extrăgând și definind conceptele care stau la baza proiectului situaționist: *détournement*, joc permanent, psiho-geografie, *dérive*, comportament experimental, urbanism unitar, arhitectură situaționistă, construire de situații (fig. 0.001). În concluziile primei părți, am interpretat această diagramă a „cadrelor situaționist”, astfel încât aceasta să se poată aplica în analiza studiilor de caz discutate în partea a II-a.

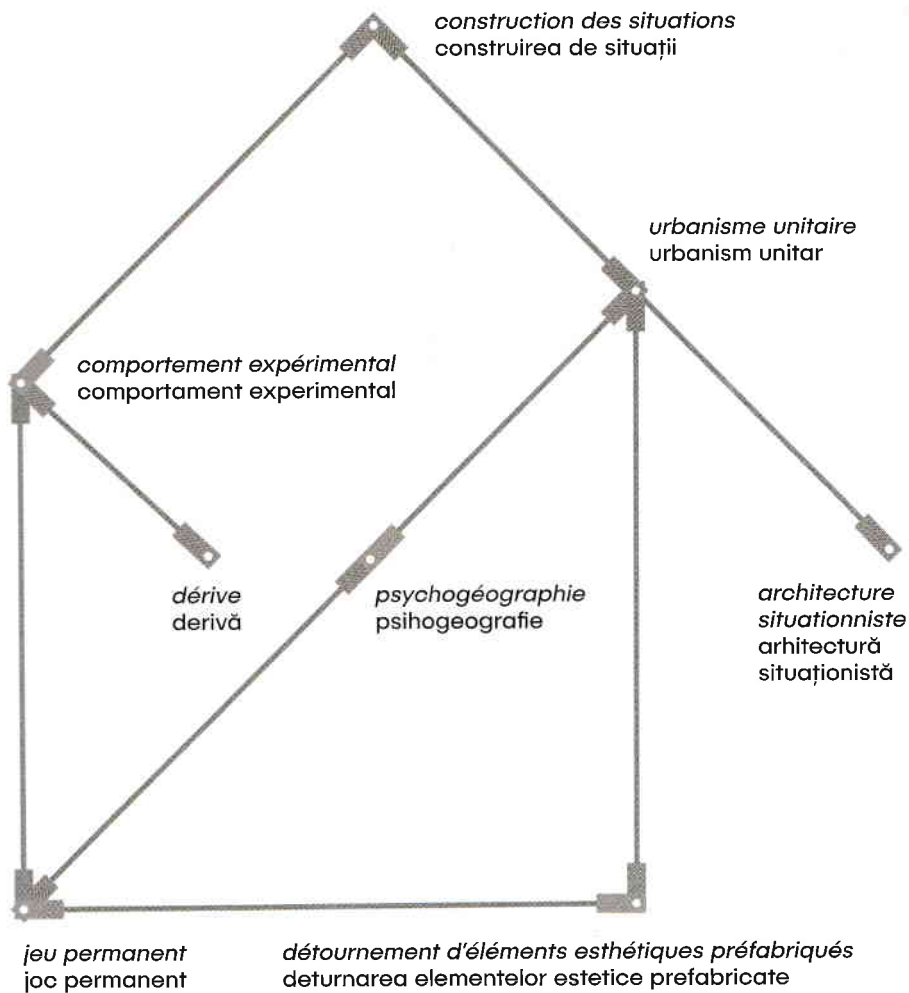
În paralel, tot ca parte din această cercetare, am coordonat ca arhitect (alături de o echipă interdisciplinară) proiectul „La Terenuri – Spațiu Comun în Mănăștur” (2012 – 2018) și am participat la alte acțiuni care au intervenit direct în Cluj-Napoca. Este de precizat că proiectul „La Terenuri” a fost început cu doi ani înaintea studiilor doctorale, deci descoperirea teoriilor situaționiste este ulterioară. Printre altele, cercetarea analizează și modul în care aceste proiecte au o inerție teoretică moștenită, astfel că, odată cu descoperirea originii lor, ele devin influențate de această conștientizare. Am ales studiile de caz în care autorul acestei lucrări a fost direct implicat, urmărind prin acest lucru analiza experimentelor din interior. Analiza acestor studii de caz a avut în vedere modul în care funcționează dinamica echipei de implementare, care sunt acțiunile din teren, cum evoluează, ce urmăresc și care sunt rezultatele concrete ale acestor proiecte:

- „La Terenuri – Spațiu Comun în Mănăștur” (coordonat de Colectiv A) – un proiect de activare urbană a unui spațiu verde neglijat de autorități, situat în cel mai mare cartier clujean.
- „Parcul Est” (acțiuni inițiate de S.O.S. – Societate Organizată Sustenabil, Asociația Studenților Arhitecți – A.St.A. Cluj și Planwerk) – un parc planificat în anii '80, în pericol să devină imposibil de implementat din cauza presiunii private, astfel că inițiatorii acțiunilor atrag atenția asupra nevoii de spații verzi în cartier.
- Acțiuni pe Someș (inițiatori „Aproape de Someș”, „Someș Delivery”) – acțiuni pe râul care trece prin centrul orașului și care a fost multă vreme ignorat, inițiatorii militează pentru colonizarea malurilor și integrarea râului în viața urbană.

Aceste trei proiecte sunt analizate și comparate, încercându-se o circumscriere a lor prin teoria situaționistă și trasarea unor concluzii privind modul lor de funcționare internă, rolul lor în schimbarea

arhitecturilor și comportamentelor urbane, precum și modul de raportare a acestor experimente la autoritate.

Lucrarea este structurată în patru părți: prima parte (cap. 1-9) analizează fiecare concept situaționist original și îl situează în Diagrama „Noului Teatru de Operațiuni în Cultură” (cadrul situaționist) (fig. 0.001, 0.002). Partea a II-a (cap. 10-11) analizează studiile amintite mai sus prin prisma conceptelor discutate în prima parte. Partea a III-a (cap. 12-13), concluzionează asupra modului cum aceste experimente prezentate în partea a II-a sunt influențate de teoria situaționistă, cum această teorie se reinterpretează în urma experimentelor și cum viziunea situaționistilor de „schimbare a societății” se materializează în aceste practici. La final, partea a IV-a prezintă un documentar fotografic care completează și ilustrează părțile anterioare.

0.002 Diagramă redesenată după schema de pe coperta foii volante din fig. 0.001. Această imagine reprezintă cadrul situaționist și arată relaționarea conceptelor situaționiste.

PARTEA I

Prima parte a lucrării analizează fiecare concept situaționist original (jocul, deturmarea, deriva, psihogeografia, urbanismul unitar, arhitectura situaționistă, comportamentul experimental și construirea de situații) și îl situează în diagrama „Noului Teatru de Operațiuni în Cultură”. Această diagramă construiește cadrul situaționist pe care îl vom folosi în partea a doua pentru a analiza studiile de caz și pentru a concluziona în partea a treia care este raportul între acest cadru și experimentele contemporane.

Această parte a lucrării analizează teoriile situaționiste inițiale, publicate în numerele revistelor *Internationale Situationniste*, *Potlatch*, *Les Lèvres Nues* și altele, având ca obiect teoria artei, a arhitecturii și a culturii, în general. În primă instanță, nu ne vom concentra pe dimensiunea politică a acestor teorii, deși aceasta nu poate fi exclusă¹⁷ – ea fiind fundalul pe care situaționismul a fost clădit –, ci vom insista pe construirea unui cadru-instrument de analiză. În următoarele capitole, vom folosi constant acest cadru pentru a circumscrie studiile de caz contemporane și pentru a extrage din această ecuație mutații ale acestor teorii, adaptate la noile contexte culturale, sociale și economice.

Încă de la începutul coagulării mișcării Internaționale Situaționiste (IS), cineastul și teoreticianul Guy Debord (1931-1994) – reprezentantul cel mai de seamă al IS și autorul majorității textelor pe care le vom cita – a scris un manifest al mișcării, intitulat „Rapport sur la construction des situations et sur les conditions de l’organisation et de l’action de la tendance situationniste internationale” (fig. 012)¹⁸, text pregătit pentru conferința de la Cosio d’Arroscia, Italia (iulie 1957), când s-a înființat oficial Internaționale Situaționiste. La fel ca majoritatea textelor scrise de Debord, acest text fondator este sintetic, precis, intransigent și, chiar dacă prezintă doar mugurii unor concepte dezvoltate ulterior, nimic din ce a urmat nu pare să-l contrazică. Modul în care au evoluat conceptele inițiate în acest manifest urmează o cale organică, de acumulare în timp, prin straturi succesive, care au dezvoltat în paralel complexitatea fiecărui concept.

¹⁷ Foster, H. (2004). „1957a”. In H. Foster, R. Krauss, Y.-A. Bois (ed.), *Art Since 1900. Modernism. Antimodernism. Postmodernism*. (ed. 2007). Londra: Thames & Hudson, p. 393. Foster observă că în 1962 s-a produs o schismă între artiștii și activiștii din mișcare. Debord a fost cel care a marcat evenimentul, stipulând că „arta și politica situaționistă nu pot fi separate”.

¹⁸ Partea a IV-a a cărții reprezintă un documentar fotografic care ilustrează textul primelor trei părți. Prin urmare, trimerile la ilustrații vor fi, în majoritate, către imaginile din documentarul fotografic.

În construirea cadrului-instrument al teoriilor situaționiste nu ne vom referi doar la viziunea lui Debord, ci vom crea o imagine de ansamblu a fiecărei „definiții”, referindu-ne la ideile dezvoltate de Asger Jorn, Constant sau Lefebvre. Ca structură de citire și organizare a acestui cadru, vom folosi întocmai diagrama care a fost publicată în foaia volantă „Noul Teatru al Operațiunilor în Cultură”, apărută în 1958 (fig. 0.001). Vom analiza fiecare concept în parte, pornind de la baza diagramei către vârf; în același timp, vom urmări cum aceste concepte relaționează între ele, unde sunt lăsate deschise (pentru a se dezvolta ulterior) sau unde sunt foarte bine delimitate, pentru a nu se confunda. Această dezvoltare a fiecărui concept va urma o logică simplă de acumulare a straturilor de idei provenite din texte importante, publicate în diferite etape ale evoluției mișcării de avangardă artistică Internaționala Situaționistă.

În foaia originală, sub această diagramă a conceptelor situaționiste, o frază ne avertizează că „disoluția ideilor vechi merge mână în mână cu disoluția vechilor condiții de existență”, amintindu-ne încă o dată că această structură a gândirii situaționiste este doar eșafodajul pe care se va declanșa revoluționarea culturii și a societății. Cu alte cuvinte, vârful diagramei – construirea de situații – este momentul 0 pentru o nouă lume. De asemenea, această frază ne amintește încă o dată că proiectul situaționist a fost, în primul rând, unul politic.